

הלכות ראשית ח' כ"ב

באר הגולה 566

מ'ידים', (ח) אומר במקום שצדק. ואם לא נזכר עד אחר שהתחיל 'מ'ידים', אם נזכר קדם שהשלים תפלתו (ו) חזר ל'רצה', ואם לא נזכר (ז) עד שהשלים תפלתו חזר לראש. (ח) ואם הוא רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו ונזכר אחר שהשלים תפלתו (ט) קדם (ז) [ז] שיעקר בגליו, חזר ל'רצה': הגה ואם הוא ספק אם הפיר או לאו, (ס) (י) אינו צריך לחזור (כל בו הלכות תפלה, (יא) ושליח צבור ששכח מלהזכיר בשחרית, ענין לעיל סימן קכו: ב (יב) *הקוראים (ו) (ז) *הלל בדלוג, בין יחיד בין צבור.

באר היטב

לחזור, כנראה, ע"ש. ועי' סימן קכו ס"ק ד' מ"ש: (ז) שיעקר. ואם אמר יחיד לרצון הו' פעוקר בגליו, עמ"א: (ס) א"צ. והקשו האחרונים מ"ש סימן קיד ס"ח דאם נספק אם אמר משיב הרוח אמרין תנקה לעצמו כמו שהוא רגיל בלא משיב הרוח וצריך לחזור, ע"ש, וצ"ע באחרונים מה שתרצה ע"י, והב"י והפ"ח פסקו דפסוקין אותו וכ"פ הרוקח וכ"פ הל"ח בראיות ברורות וכן יש לתורות, דהרי ציננו ראות שספק להחפץ בלא תעלה ויבוא, מ"א. ושכנה"ג כתב: צ"ע דאיכא פלגא בזה ויש מקום לומר שב ואל תעשה עדיף ולא לחזור, מיהו הטוב והנכון שיתפסל בחזרת נדבה, ע"ש. וצ"ע הל"ח ח"א סימן ע"ח, וצ"ע מ"ש הש"י: (י) הלל. ואין קורין הלל בבית העל דא"ל שם לא המתיים ואלו ה' דהו' קלוע לרש. וצ"ע סימן קלא ס"ק י' מה שכתבתי שם. נשים פטורות מפל הלל מפני שהוא מ"ע שח"ג. ועמ"א, וצ"ע ידאמין.

משנה ברורה

לחזור ולהתפלל שחרית, וכמו דמקלעין בזה בסימן קכו סעיף ג בשליח צבור לכתחלה, יש להקל בזה על-ב-פנים בנחיד בדעבד, והעמיקו במגן אברהם שם בסעיף קטן ג; אבל בשיורי ברכה בשם הרשב"א נהב, דבנחיד לעולם חזר ואפילו בבר התפלה מוסף, וכן הסכים בספר מור וקציעה, אלא דבסבד דמקל מקום משום ספק וצ"ע דאם אינו חב מתפלל הוא בחזרת נדבה, אכן אם פשהה מתפלל ג' ראשונות על דעת להתפלל מוסף (ס) נזכר שלא אמר 'עלה ויבוא' בתפלת שחרית, בודאי יש להורות שישם התפלה בשל שחרית ואחר כך יתפלל מוסף: (ה) אומר במקום שצדק. ואחר כך יאמר 'מ'ידים', והנה אפילו כבר אמר וסיים ברכת יתחננה, ואם לא סיים עוד 'יתחננה' רק אמר ברוך אשה ה', כתבנו לעיל בסימן קיד סעיף ו בבאור הלכה דנכון יותר לסים 'למדי חק' כדי שלא יהיה חזרת השם לבטלה, ויאמר 'עלה ויבוא' ואחר כך יאמר עוד הפעם 'יתחננה', וכן נהב בשערי תשובה: (ז) חזר ל'רצה', דג' אחרונות תשובות כאחת: (ז) עד שהשלים תפלתו. הנו שפסם ברכת 'שים שלום' (ו) ואמר 'יהי לרצון' וכו', דיהי לרצון מכלל התפלה הוא, וכדלעיל בסימן קכב: (ח) ואם הוא רגיל וכו', ואין נפקאמנה בזה בין אם אומר תחנונים קדם 'יהי לרצון' רגליו. קטט האי לשנא משום דהמחבר מקרי שיעדן לא אמר תחנונים, רק דכין דרגיל, משתמא תחיל לומר גם עשה, אבל אם כבר אמר תחנונים וסיים אותם ואין במחשבתו לומר עוד, אפילו עדין לא עקר בגליו, (ס) כמי שיעקר דמי וחזר לראש התפלה: (י) אינו צריך לחזור. טעמו, דכיון שאין עוברין שלשים יום שאין מוכיחין בו 'עלה ויבוא' אין זה תנקה שלמה לומר שבודאי לא תפיר, ומכל מקום להלכה לא נקטינן פו, (ט) דרב האחרונים וקמעט פלם חולקין על זה וסוברין דאפילו בספק צריך לחזור ולהתפלל, דמשתמא התפלל פנו שנגיל בקל יום בלא 'עלה ויבוא', מיהו, כבר כתבנו לעיל בסימן קיד במשנה ברורה סעיף קטן לח בשם האחרונים, דאם בודאי לו שהיה בודאי לו לומר מעין המאמר בחוף התפלה ולאחר זמן מפלג נפל ספק בלבו אם נזכר בתפלה או לא, אין צריך לחזור, אף כל זה אם הספק נפל לו לאחר זמן, (י) אבל אם נתעורר לו הספק מיד אחר התפלה יש לו לחזור: (יא) ושליח צבור וכו' בסימן קכו, קדם מבאר שאין צריך לחזור משום טרמא דצבורא⁽¹⁾, ויש לו לסמך על תפלת מוסף שהתפלל ויש נזכר קדשת היום: ב (יב) וקורין הללו

שער הציון

(ס) שצריחשיבה: (י) קנזאברהם, וכן כתב הרא"ה בהלכותיו לברכות: (ז) פן משמע מאלה בפה וכן כתב להרא"ה בהלכותיו, ודלא פמחצית השקל שנתפסק בזה: (ב) פן כתב מקראברהם וכן כתב הרא"ה בהלכותיו, עוד פשוט, אם דברו לומר אחר תחנונים עוד פעם 'יהי לרצון' כמנהג הסוחרים (וכתבאר לעיל בסימן קכב במשנה ברורה בשם אחרונים), כל שלא סים 'יהי לרצון' שני הו' בלא סים, דהוא גמ"פ מכלל התחנונים, וכן נהב באלהי (ה) ט"ו ומקראברהם וקרי חדש ואלהי רבה וסגורא וביחטאיה, ולכן לא העפיקו מה שכתב בבאר היטב בשם נקטת הגדולה להתפלל וקרא בחזרת נדבה: (י) משמע דלא סבירא להו פהס"ו בסוף דבריו, ומכל מקום קשה קצת על השערי תשובה שכתב גמ"פ מוסף בפר"י וסוף בשם סתרי מולר, ולא נזכר שמש"ו משמע איכא:

שערי תשובה

שחים, ואפילו נזכר בעת תפלת מוסף אין מתפלל תשובה אלא במנחה, ע"ש: ואם פשהה מתפלל ג' ראשונות ע"ד להתפלל מוסף נפל בדעתו שלא אמר בשחרית יעלה ויבוא וסיים בתפלה בשל שחרית ואחר כך יתפלל מוסף, ע"ש שכיב מח"ב בשם נדב אמת, וצ"ע לעיל סימן קכו לענין אם יש לסמך לזכרון ברכות ש"י. וכתב בש"ח: מי שפשהה סמך לכתובת יש לו חלון פתוח לכתובת ומתפלל עם הצבור ונכח תעלה ויבוא, אין יוצא פתוח להתפלל ש"י, ששטעם שכתב סמך לזכרון כדי שלא יתפלה בצבור לא ש"י כאן, שהוא במקום שאין רואין, ע"ש: (ז) שיעקר. ענין בה"ש. וצ"ע ש"י בשם מ"מ דאם אמר בא"י, אע"פ שלא אמר המחזיר שכתבו הרי"ל באלו סים הברכה לגבר וצריך לסים ולומר יעלה ויבוא קדם שיתחיל מידים, ובש"ח חלק ע"י עפ"י טרטיקא וסגנית, ודעתו שישם למדי חק חזר לרש, ואם צריך לחזור לראש א"צ לפתח אדני שפסי, ע"ש. וצ"ע ב"י בשם סתרי מולר, מי שצדק ברה שחא ר"ח והשטעם תפלתו וספסא אם אמר תעלה ויבוא, אעפ"י חזר, השטעמא שבו וסבד נכח ואתי, ע"ש: (י) הלל. וכתב בשערי תשובה שאין לשמע

באור הלכה

* וקורין וכו'. איתא בש"ס בגליו כ' דהלל זמנה על היום⁽¹⁾ וצ"ע מהלל הלל דליל פסחים. ואיתא בתשובת שאלת צע"פ, דהלל שכתב להתפלל שחרית, וצ"ע אין לטעם עד אחר הללו⁽²⁾, אם לא למאן דחליש לבא דמסר, ואפילו מנה חסידות ליכא, וצ"ע קראת הלל בבית העל האכל בודף שבעה, ענין לעיל בסימן קלא במשנה ברורה סעיף קטן כ: * הלל. כתב רמב"ן דהב"י: מהלל אף-על-פי שצא מוציא, בין בנחיד בין בצבור, ודוקא שאינו בקי שאינו יודע לענות, אבל אם יודע לענות, אם נצא איתו מוציא אלא-אם-כן עונה אחריו 'הללויה', עד כאן לשונו. וכתב סגן אברהם דריש דבריו הוא פשוט, וכן מבאר ברה"ה בש"ס בשלחי פרק ג דראש השנה: מהלל ובמנהג אף-על-פי שצא מוציא והנהיגו כיום כתב דכדק ג דראש השנה לא נאמר אלא לענין ברכות ולא לענין הלל, ואשקמיטתה שלתי דוקא. ומה שמשמע דכל זה אם אינו בקי, הוא ט"ש דסבד דף לח דגדול וסבד דהוא עונה אחריו 'הללויה', אלא דצריך על-ב-פנים לענות 'הללויה' וסבד לא דהוא לעצמו, ואם-כן בשים דראש השנה דפסיק ומני סים אף-על-פי שצא מוציא ולא מצריך לענות, מקרי בשאינו יכול לענות ונסמך קצת, דהאיד אע"פ שלא נאמר יכול לענות כתב 'הללויה' ואפ"י דאינו יודע באינה מקום לענות ו' המכה, ומה שכתב רמב"ן ויחם דבריו כצא, לא דוקא, דהוא הדין אפילו בלא נצא נמי אינו יכול להוציא חזרו בכול לענות אלא-אם-כן עונה, וכן כתב האלהי ברה, והרב פרי חוש סבד דדוקא כצא צריך לענות, אבל אם עדין לא נצא כצאמו ומבדף לעצמו ולחברו, אפילו לא ענה חזרו דבר נצא, וקאסיצי לה מוסקא

הלכות ראשיהך שים תבנ

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ד]

ואפלו כבר התפלל מוסף וכו', מתפלל הוא בתורת נדבה.

6) ובאופן זה שכבר התפלל מוסף וחוריד את התפילין וחרר ומתפלל שחרית, כתב בשו"ת בית שער (אורח סי' קמה) שכיון שמצוה שיהיו עליו תפילין כל היום, יחזור להניחם, והגרי"ח קניבסקי (אש"י ישראל פליט הע' מט) כתב שטוב לחזור ולהניחם. מאידך, בשו"ת מהרש"ג (ח"א סי' נב) ובשו"ת פרי השדה (ח"א סי' צה) כתבו שאינו צריך לחזור ולהניח תפילין.

7) ואף אם היה כן בשבת, שכתב השו"ע לעיל (סי' קו סי"א) שאין מתפללים בה תפילת נדבה, כתב הגרי"ח קניבסקי (שיח מרדכי פ"א הע' טז) שיחזור להתפלל שחרית בלא להתנות, כיון שמעיקר הדין דינו לחזור ולהתפלל, אלא שמספק אומרים לו שיחזור להתפלל ויתנה.

[משנ"ב ס"ק ו]

חזר ל'רצה'.

8) ואם לא חזר ל'רצה' אלא אמר יעלה ויבוא, ולאחר מכן המשיך 'ותחזינה' וכו', ורק לאחר שסיים את התפילה נזכר שצריך היה לחזור ל'רצה', כתב הגרש"ז איערבך (הליכות שלמה תפלה פט"ז סי'ה) שחזר ומתפלל שנית.

ואם אמר בברכת 'שמע קולנו' בקשה והזכיר בבקשתו שהזיז ראש חודש, ואחר כך שכח לומר יעלה ויבוא, כתבו הברכי יוסף (ס"ק ד) והכף החיים (ס"ק י) שיצא ידי חובתו. מאידך, המאמר מרדכי (ס"ק ג) והחכמת שלמה (סי"א) כתבו שלא יצא ידי חובתו, כיון שאמירת יעלה ויבוא נתקנה לאמרה בברכת 'רצה'.

[משנ"ב ס"ק ח]

שצדין צריך לומר מתנונים לא מקרי צדין סלוק תפלה.

9) ואם שכח לומר יעלה ויבוא ועומד ב'אלף נצור' (תחנונים שאחרי התפילה), והגיע השי"ץ לקדושה או לקריש, כתב בשו"ת שואל ומשיב (מהר"ק ח"ג סי' קסט) שלא יענה, וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' יא ח"ה סי' כג). שכן אם יענה לדברים שבקדושה חרי זו הוכחה שהסתיי דעתו מהתפילה, ויותר לא יוכל לחזור ל'רצה' אלא לתחילת התפילה, ודין זה הוא גם אם לא אמר עדיין יהיו לרצון. וכן הורה החזו"א (הגרי"ח קניבסקי בשמו, דעת נטוה תפלה הע' 139) שאסור לו לענות, ומטעם אחר, שכיון שצריך לחזור ל'רצה' נחשב הכל כתפילה אחת, ואסור להפסיק בה.

מאידך, בשו"ת אגרות משה (אורח ח"ג סי' נו) כתב שיכול לענות לדברים שבקדושה ולחזור לאחר מכן ל'רצה'. והוסיף, שדין זה הוא אף לדעת השו"ע לעיל (סי' קכב סי"א) הסובר שקודם ששונה לדברים שבקדושה עליו לומר יהיו לרצון, וכן כתב הגרש"ז איערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ח ס"ל"ט). ובספר עמק ברכה (תפילה אות א) כתב כן בשם הגדול ממו"ק, אך הוסיף שלדעתו לא יענה, שכיון שצריך לחזור ל'רצה' נחשב שעומד עדיין בתפילה ואסור להפסיק בה, ובסכרת החזו"א.

[משנ"ב ס"ק יא]

שאין צריך לתור משום טקא רצונא.

10) ודוקא אם נזכר אחרי שכבר סיים את תפילתו וצריך לחזור לתחילת התפילה, אבל אם עדיין לא סיים את תפילתו, כתב השו"ע לעיל (סי' קכב סי"ג) שחזר ל'רצה', שאין בוה טורח הציבור.

ואם נזכר שטעה אחר ברכת כהנים וחרר ל'רצה', כתב האש"ל אברהם (בטשאטש, מהר"ת סי' קכו) שעל הכהנים לישא כפיהם שנית, וגם יחזרו הציבור לומר 'מודים דרבנן'. מאידך, בשו"ת הר צבי (אורח ח"א סי' סא) כתב שאין לישא כפיהם שנית. והקצות השלחן (סי' כג ברה"ש סי' מו) כתב שאינם חייבים לישא כפיהם שנית, אך מי"מ יאמר השי"ץ 'אלוקינו ואלקי אבותינו ברכנו' וכו', שהוא מסדר התפילה, והוסיף, שגם נכון שהכהנים יישא כפיהם שנית בלי ברכה, וסיים, שאם נכנס לבית הכנסת כהן שעדיין לא נשא את כפיו או שהיה בבית הכנסת ולא נשא כפיו בפעם הראשונה, ישא עכשיו את כפיו בברכה.

ושי"ץ שטעה בתפילת הלחש שלו, כתב השו"ע לעיל (סי' קכו סי"ד) שבתפילות שיש בהן חזרת השי"ץ, מפני טורח הציבור אינו חוזר להתפלל, ויוצא ידי חובתו בחזרת השי"ץ.

[משנ"ב ס"ק יב]

וקורין תללי.

11) ובטעם אמירת הלל בראש חודש, כתב הש"ל (בהוצאה חדשה מ"ס תמיד עמוד התפילה אות קעד) שבמקרים דרי תיקון לומר הלל כיון שדוד אמרו ברוח הקודש על יציאת מצרים, והמקרים הם זכר ליציאת מצרים. לכן גם ברו"ח תיקנו לאומרו, כיון שעל ידי קביעות ר"ח יודעים מתי יחול יום טוב, ואם כן גם ברו"ח יש ענין של זכר ליציאת מצרים.

[בה"ל ד"ה וקורין]

הסל ומנה כל היום (סי' 12) וכו', ואיךא בתשובת שאלת'עש"י, הסל ש"קא לתפלת שחרית, ועל"פ אין לקעם עד אחר סל'ל.

12) ולקראו כבר מוזמן עלות השחר, כתב בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' א) שמיני שלומדים שומנו כל היום מהפסוק 'ממחר שמש עד מבוא' (תהלים יג ג), אם כן יש להחמיר שלא לקראו קודם נץ החמה, אבל בשעת הדחק אפשר להקל ולקראו כבר מעלות השחר. והשו"ע הרב (סי' תפח סי"ג) כתב, שאף שומנו כבר מעלות השחר, אך לבתחילה לא יקרא את ההלל קודם הנץ החמה, כיון שבשני הכריות קודם נץ החמה נחשב עדיין כליילה.

ולענין תקיעת שופר מוזמן עלות השחר, כתב במשנ"ב לקמן (סי' תקפח סי' ב) שכיון שאין הכל בקיאים בזמנים ועלולים להקדים גם קודם עלות השחר (וכמו שכתב רש"י במגילה כ, א ד"ה וכולין), לכן תיקנו לבתחילה לתקוע רק מנץ החמה, וכן כתב לקמן (סי' תרנב סי' ג) לענין טילת לולב, ולקמן (סי' תרפו סי' ד) לענין קריאת המגילה.

13) ולהפסיק בדבור בין תפילת שחרית להלל, כתב הדעת תורה (סי' ב) ובספר שו"ת מהרש"ם (ח"א סי' א) שאסור, והביא ראיה לכך מהתוספתא (מנחות פ"ד ה"ז) שכתוב בה 'הלל שבח ותפילה מעכבים זה את זה', ולכן אסור להפסיק ביניהם. מאידך, בשו"ת אגרות משה (אורח ח"ג סי' ע) כתב שודאי הלל ותפילה אינם מעכבים זה את זה, שהרי תפילה ומנה עד ד' שעות ואילו הלל זמנו כל היום, וכונת התוספתא שהביא הדעת תורה היא על התפילה עצמה, שאם אינו יודע לומר את כל התפילה שיש בה ג' חלקים שבח תפילה ובקשה, לא יצא ידי חובת תפילה. וכן ביארו את דברי התוספתא החזק יחזקאל (נעל התוספתא שם) והגר"פ פרנק (מקראי קודש סוכות ח"ב סי' כב).

הלכות ראשי-החודש סימן תכב

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק יב]

לכן מדלגין ב' וכו', ויש מדלגין דלוג אחר [רמב"ם]. וענין פאליה רפה טעם למנהגיהם.

(14) ואם טעה ואמר הלל שלם, כתב בשו"ת פתחא זוטא (אורח סי' כה) שנראה שאינו נחשב להפסק ואינו צריך לחזור, וטוים שצ"ע בזה. והוסיף, שודאי יכול לחזור ולקדח בלא ברכה.

(15) שביאר (בס"ק יב) שמדלגים על קטעים אלו כיון שהענינים שבהם שווים בחלקם לחלקים של פרקים אחרים שבהלל.

[משנ"ב ס"ק יג]

הלפנינו מ' עומר' בלשון חקמים כמ' ק' דא'.

(16) וגם בימים שגומרים בהם את ההלל, כתב הרמ"א לקמן (סי' תפח סי' א) שיש לברך 'לקדח' את ההלל, ובטעם הדבר כתב במשני' שם (סי' ג) ובשניה' שם (סי' ג), שהרי אם ידלג אפילו אות אחת לא נחשב שגמר את ההלל, ויש בזה חשש ברכה לבטלה.

[משנ"ב ס"ק יד]

ואפנה לא מקבצין.

(17) ומי שנהג שלא לברך על הלל, ושומע את הברכה מהנהגה לברך, כתב בביה"ל לעיל (סי' רטו ס"ד ד"ה ואסור) לענין הנהגה לברך כאיזה דעה שלהלכה אין מבריעים כמותה אך לא נדחתה בפוסקים, שאף שהשומע את הברכה אינו חייב לענות עליה אמר, מ"מ מותר לו לענות, ואם כן הוא הדין לענין ברכה על הלל.

ומי שמהנהג שלא לברך על הלל שבדילוג ונודמן לו להיות ש"ץ במקום שנהגים לברך, כתב בשו"ת חיים שאל (להחיד"א), ח"א סי' צט, שיכול לברך וכמהנהג הציבור, וכן כתב בשו"ת אגרות משה (אורח ח"ב סי' צד) לענין אמירת ההלל מליל פסח בבית הכנסת. והוסיף, שאף אם אינו ש"ץ, מ"מ אם יהיה ניכר לציבור שאינו מברך, צריך הוא לברך.

ואם מנהגו לברך ונמצא בציבור שאין מנהגם לברך, כתב הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה ראש חודש פ"א דבר הלכה אות טו) שיברך בלחש.

ואם בא להשתקע במקום שנהגו שלא לברך על הלל שבדילוג או להפסיק, הורה הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה שם סי' א ואחרות הלכה ה' 36) שלאחר שקנה שם דירה, ישנה ממנהגו ויתנהג כמנהג המקום שבה לגור בו.

[משנ"ב ס"ק טו]

ואף-על-פי-כן מקבצין עליהם.

(18) ומי שלא בירך את הברכה שקודם ההלל, כתב בביה"ל לעיל (סי' נג ס"ב ד"ה אמר) שמי' יברך את הברכה שלאחר הלל.

ואם נזכר באמצע ההלל שלא בירך לפניו, כתב הברכי יוסף (סי' תרפג ס"ק א) והכף החיים (שם ס"ק ג) לענין הלל בחנוכה, שיברך במקום שזכר, וימשיך לאומרו על הסדר. והגר"ח קניבסקי (אש"י ישראל תשובה שכב בסוף הספר) כתב לענין הלל ברי"ה, שיברך ויתחיל שנית מתחילת ההלל.

ואם סיים את כל ההלל ולא בירך לא לפניו ולא לאחריו, כתב המאמר מרדכי (סי' תפח ס"ק ב) שגם בימים שגומרים את ההלל אינו צריך לחזור ולקדח את ההלל, כיון שהברכה הן רק מדרבנן ואין מעכבות, וכבר יצא ידי חובת הלל.

ואת הברכה על ההלל, היה החזר'א (דינים ונהגות פט"ז אות א) מתחיל לברך מיד כשהשי"ץ התחיל לברך, ולא היה ממתין עד שסיים השי"ץ את ברכתו.

[משנ"ב ס"ק טז]

יקרא הלל תחלה עם הצבור ואחר-כך יתפלל⁽¹⁸⁾ וכו', שלא יפסיק הברכה⁽¹⁹⁾.

(19) כאן משמע שרק בגלל הברכה יאמר תחילה את ההלל ואחר כך יתפלל, אמנם לקמן (סי' תפח ס"ק ג) כתב שגם בימים שגומרים את ההלל ומברכים עליו, יקרא תחילה את ההלל ואחר כך יתפלל.

וכן אם שכח לומר יעלה ויבוא ונזכר קודם ההלל, כתב הדעת תורה (סי' ב) בשם שו"ת תפארת צבי (בישק, אורח סי' טו), שתחילה יאמר הלל עם הציבור ואחר כך יחזור להתפלל, אך כשמתפלל ביחודות, יחזור ויתפלל תחילה ואחר כך יאמר הלל, וכן הורה הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה ראש חודש פ"א דבר הלכה אות ו) אלא שהוסיפו בהע' שם, שלדעת הגרש"ז אויערבך יתכן שאף כשמתפלל ביחודות יכול לעשות כן. מאידך, הגר"ח קניבסקי כתב (אש"י ישראל פליט הע' קד) שטוב שיתפלל מיד קודם אמירת ההלל.

(20) ואם עומד בין 'שתבח' לברכת 'וצר אור', וידע שלאחר מכן לא יזדמן לו לומר הלל בציבור, כתב בשערי צדק לקמן (סי' תפח ס"ק ד) שיאמר כעת הלל עם הציבור.

[משנ"ב ס"ק יח]

ונתנו כן ב'הודו' ולא ב'אנא'⁽²¹⁾ וכו', ויכלל ג'ני יש לו לומר לשנים⁽²²⁾.

(21) אמנם לענין הלל בליל הסדר, כתב הרמ"א לקמן (סי' תעט ס"א) שיש לעשות כן גם ב'הודו' וגם ב'אנא'.

(22) ואם אין לפניו שנים גדולים, כתב המקור חיים (בקיצור הלכות סי' ב) שיאמר לאשתו ובנו, וכן כתב במשני' לקמן (סי' תעט ס"ק ט) לענין ליל הסדר. אכן הסדר והב"י (סי' תעט) כתבו, שיאמר לאשתו ובניו הקטנים שהגיעו לחינוך. והפמ"ג (סי' תצ משב"ז ס"ק ג) כתב, שיכול לומר גם בפני שני קטנים שהגיעו לחינוך.

ואם הם רק שנים, כתב לקמן (סי' תעט ס"ק יא) שיאמרו שניהם יחד 'הודו'.

[משנ"ב ס"ק יט]

ובק'מוותינו המנהג לכפל ב'אודך' עד סוף הלל⁽²³⁾.

(23) ופוסקים שלא נהגו לכופלם, הורה הגר"ש אלישיב (פניני תפילה עמ' לג) שאסור לכופלם, ולא מסעם הפסק, אלא משרם שראה כמסופה על ההלל.

[משנ"ב ס"ק כ]

הנהגת עונים אחריו 'הודו וגו'.

(24) ומי שעומד בהלל באחד הפרקים שלפני 'הודו' וכו' או 'אנא' וכו', והשי"ץ התחיל 'הודו', או 'אנא', כתב הגר"ח קניבסקי (דולה ומשקה עמ' קע"ו) שימשיך במקום שבו הוא עומד, ולא יענה עם הציבור.

[משנ"ב ס"ק כא]

רוצה לומר, באמצע הפרק. וענין לציל פסיקן סו ותלמוד לקאן פאור הקברים⁽²⁵⁾.

(25) ובזמן הזה שלא נהגים לשאול בשלום אדם שנכנס לבית הכנסת באמצע התפילה, כתב לעיל (סי' נא ס"ק יב וסי' סו ס"ק ב) שאסור להפסיק באמצע פסוקי דמורה או קריאת שמע ואף לזו שהוא חייב בכבודו מפני היראה, כתב השו"ת הלכות (סי' סו ס"א) בשם הח"י אדם (כלל כ סי' א) שאסור, ואם כן הוא הדין שבהלל אין להפסיק לצורך זה.

הלכות ראש-חדש סיון תכב באר הגולה רפד

ו' וכן נראה מדברי
הרמב"ם ופשוטו דבר
זה ד' ורש"י
ח' בהלכות תענית
ט' טור סנהדרין
ל"ח פ"ט פ"ט
קריית ספר
הר"ן שם תענית פ"ב
לה הובא דמנהג נהג
וכו' י' פ"קא דרבא
בבבא דיד כ' כ"א
שם וכן המפרשים

ו'יש אומרים שהצבור מברכין עליו בתחלה 'לקרא את ההלל' (ואם ברוך 'לגמור' (יג) אינו צריך לתור)
(סדרי פ' במה מדליקין ושכחי לט) ולבסוף 'ההלל' (יד) ויש אומרים שאף
הצבור אין מברך עליו לא בתחלה ולא בסוף, וזה דעת הרמב"ם, וכן נוהגין בכל מלכות
ארץ ישראל וסביבותיה: הגה (טו) ויש אומרים דגם תיחד מברך עליו (סד בשם הראשונים), וכן נוהגין במקדושים
אלו. (טז) ומכל מקום יזהר אדם לקרות בצבור כדי לברך עליו עם (יז) הצבור, ויש אומרים דקשה לומר, קורא,
(יח) אומר לשנים שיאמרו עמי ראשי פתקים, דאז הוי כרבים (סדרי פ' במה מדליקין ואגור בשם שו"ת טוב),
(יח) ונהגו כן ב'הודו' ולא ב'אנא' ג' (יט) כענין הפסוקים שפוסלין בו (כ) וכן בפסוקים ששליח-צבור
אומר (ט) ונהגו כן ב'הודו' ולא ב'אנא' ג' (יט) כענין הפסוקים שפוסלין בו (כ) וכן בפסוקים ששליח-צבור
שולחם כ'אדם שהוא צריך להגיד בו כבוד, ומשיב שלום לכל אדם, (כב) *אכל בענין אחר לא יפסיק:

שערי תשובה

ק"ם הלל, וכן נראה מדברי הרמב"ם (יח) ונהגו כן ב'הודו' ולא ב'אנא' ג' (יט) כענין הפסוקים שפוסלין בו (כ) וכן בפסוקים ששליח-צבור
שולחם כ'אדם שהוא צריך להגיד בו כבוד, ומשיב שלום לכל אדם, (כב) *אכל בענין אחר לא יפסיק:

באר היטב

(י) הצבור, ואם בא לברכה כגון סמוך להלל לקרא תל תחלה עם הצבור ואח"כ
להלל, לית. ואפשר שהיה אומר פסוקי דמזמור מפר להפסיק באמצע לקרות
הלל עם הצבור ולא גרע מן המזמורים שמוסיפין בשבת, מיהו נ"ל דאז לא יברך על ההלל לא ב'הודו' ולא ב'אנא' ג' (יט) כענין הפסוקים שפוסלין בו (כ) וכן בפסוקים ששליח-צבור
שולחם כ'אדם שהוא צריך להגיד בו כבוד, ומשיב שלום לכל אדם, (כב) *אכל בענין אחר לא יפסיק:

באר הגולה

דבריש פרק שלשה שאכלו ונענו שם בפרק תע"ש דגם על עשר דינא דרפנו ונתנו
פליג, ודרישה אפילו בברייתא נ"ל וכול להוציא, וכן פסקנו לעיל סימן רע"ב בבאר
הלכה, וכן בריב"א סנה לית. ומבאר עוד בש"ס סנה לית ובפוסקים דגלים
פסוקות מהלל ומשום דהיא מצוה שחזקו גרמא וכו' מהלל דליל-פסחים
דמבנות משום שאף הן הוי באותו סני, כן כתבו תוספות שם, ולדין אין
יכולות להוציא אנשים אלא אם כן עונים אחרים מלה בסלה והפסיק שם
בפירוש: סבא מאה לאדם שהצטרף לקץ שחזקו אשתו מקרבת לן, וזה
משמע ממנו אחרים דגם בראש-חדש ששך דין זה, ולענין דעת אין זה ברור,
דזה ששך לומר רק במקום שחזקו מהלל דגם על האנשים חייב מברך סופרים,
אין תעשים וכולות להוציאם אף במקום שחזקו במצוה זו מברך, שאלו רק מצד
מנהגא בלבד ואלו מצד חזקא, אבל במקום שאין גומרין את ההלל, דעל
האנשים הוא גסרין רק מצד מנהגא, ובמקום זה נהגו תעשים גסרין פסוקות זה,
מאי נפקא-מנהג בין אלו לאלו? ואולי נהגו מהגדרתם במקום שלא תעדיקו
תעשים במצוה זו עד עתה, דמצד מנהגא פסרין אין עליהם שום חיוב, ועתה
רוצה אשה לקרות ולהוציא, וצריך ציון, ודע, דפשוט דעל-פנייה היא עצמה
יכולה לקרות הלל ולברך אף-על-פי שאינה מוציאה, וכמו בכל מצוה עשה
שהצטרף גרמא שפדקדוקה על עצמן וסבירות, ומסתברא עוד, דגם מהלל הראשי
תעש, לפי מנהגו דמברכין על ההלל, דגם אשה יכולה לברך וכמו אנשים,
וכעין שכתבו תוספות בברכות דף י' והעסקנו דבריהם בפירוש הציון אות יח,
ובתעורר נפשו סבא דאין לעשות לברך על הלל הראש-חדש, ולא נהגו כותה:
* אכל בענין אחר וכו', עין ב'הלל' רבה בשם הרב דוד אבודרהם, ומשמע
שם דלדעת הפוסקים דתידי אין מברך על ההלל, אין ששך בזה שם הפסק בפשוטא

מנהג ברוך

ב'דלוג, וכל מהלל אין לקרא, משום דכתיב "השיר יהיה לכם כלי
התקדש-הוא", ודרישין לה: התקדש ל'חג (רוצה לומר, שאסור
בעשיית מלאכה) טעון שירה, ושאין מקדש למג אין טעון שירה
(ערכין דף י'), אלא שנהגו אבותינו לקרותו, וכדי שיהיה דבר שאינו
מצד הדין לכן מדליקין בו"י, ומהנהגה הפשוטה, שמהלל מן "לא לנו"
עד "ה' וקרנו וגו'", וכן "אנחנו כי ישמע וגו'" עד "קה אשיב"
והשך מדליקין דלוג אחר (רמב"ם). וכן ב'הלל' רבה טעם למנהגנו:
(יג) אינו צריך לחזו, בדיעבד, דלשון 'אומר' אינו ברקא על מי
שומר, דלפעמים (יא) 'אומר' בלשון חכמים כמו 'קורא' (יב) ויש
אומרים שאף הצבור וכו', דעקר מהלל בראש-חדש אינו (יג) אלא
מנהגא ולא מן הדין, ונ"ל, ונמנהגא לא מברכין (יד) ויש
אומרים דגם תידי וכו', ואף-על-פי דאינו אלא מנהגא, מצינו
הרבה דברים שאינם אלא מנהגא (יג) ואף-על-פי כן מברכין עליהם:
(טז) ומכל מקום יזהר אדם וכו', לצאת ידי (יד) דעת הפוסקים
שבתידי אין מברכין עליו, ולהכי כתבו האחרונים, דאם בא לתידי
הקנסת סמוך להלל, (טז) לקרא הלל תחלה עם הצבור ואחר-כך
להלל (יז), וכתבו עוד, דאם הוא באמצע פסוקי דמזמור (טז) יש לו
להפסיק לקרות הלל עם הצבור, ואין זה הפסק, ולא גרע מן המזמורים
שמוסיפין בשבת: מיהו, לא יברך על ההלל לא בתחלה ולא בסוף,
ויוצא כמה שכתב ברוך 'ברוך שומר' בתחלה וברכת 'ששכח' בסוף.

וכל זה מהלל הראש-חדש שיש פוסקים דאין לברך עליו, אבל במקום ששומרין את ההלל, דאז תיב הוא בברכה לכלי עלמא, אין לו לומר
באמצע פסוקי דמזמור, שלא יפסיד הברכה (יז) אומר לשנים וכו', כגון בשעה שאומר 'הודו' נענו גסרין אחריו 'הודו', ובשאר אגא'
נענו אחריו 'אנא': (יח) ונהגו כן ב'הודו' ולא ב'אנא' ג' (יט) כענין הפסוקים שפוסלין בו (כ) וכן בפסוקים ששליח-צבור
שולחם כ'אדם שהוא צריך להגיד בו כבוד, ומשיב שלום לכל אדם, (כב) *אכל בענין אחר לא יפסיק:

שער הציון

(יא) פוסקים: (יג) אומר ופוסקים: (יג) כמו יוסטוב שני ופסי המברך בדין דף ר' וכו' ויוצא בזה, כן כתבו תוספות והאור ודע, וכתבו תוספות שרכין דף י'
וזה לשונם: ומכל מקום נקט דעת רבנו הם כדרך הטוב לכתב לתידי נשי בתחלה, דהיינו דבראי אינו מתיב לאמרו, מכל מקום מאחר שמוקדקע עצמו לכך אין זה
ברכה לבשלה, כמו שהנשים מברכות על גטלה להכי שאינו לבשלה, דאף-על-פי שהם פסוקות מכל מקום הם רשאות לשלול, עד כאן לשונם: (יד) הג"א:
(טז) ודוקא שיש עוד שהיה לקרוא שמע ולהפלה: (טז) וידי צדיק טפי, שיוצא בזה גם דעת הרמב"ם דסבירא לה דבראש-חדש אין לקרות בברכה בשני גונו:
(יח) וכתב מהגדרתם, דאף דאומרין בתידי בשאר 'הודו' כגון בהלל הגדול, אפשר דשאני סבא, כינו דהוא דבר שירה בעי ששכח אחריו, כדענינו בשירת הים:
(יח) אלהי רבה: (יט) עין בטור: (כ) מן-אברהם ואלהי רבה:

